

РЕЦЕНЗИЯ

от чл.-кор. проф. д.ф.н. Мария Ганчева Попова, Българска академия
на науките

за научните трудове, представени по конкурса за заемаане на академичната длъжност „доцент“, ВВМУ „Н. Й. Вапцаров“, за цивилен служител в катедра Езикова подготовка в областта на висшето образование 2. Хуманитарни науки – професионално направление 2.1. Филология, научна специалност Общо и сравнително езикознание (Приложна лингвистика), учебна дисциплина Английски език, обявен в ДВ, бр. 36 от 19.05.2015г.

на кандидатката ст. преп. д-р Петина Валентинова Вичева

1.

От представения „Списък на трудовете“ за рецензиране се приемат всички трудове.

Отпечатаните и приетите за печат (с удостоверение от редколегиите) са 23 труда, като един от тях не е включен в списъка, но е приложен за разглеждане. От тях 1 е монография, 1 е учебно помагало, 21 са статии и доклади, публикувани като статии. 19 са публикации в национални издания, 2 – в международни издания. 12 са самостоятелни публикации, 11 – в съавторство. Докладите, изнесени на научни форуми, са 15, от които 1 на международен форум.

2.

Обща характеристика на научноизследователската и научно-приложната дейност на кандидатката.

Научното творчество на ст. преп. д-р Петина Вичева се отличава с теоретична дълбочина, актуалност и ярка приложна насоченост. В него авторката се проявява като вещ изследовател и опитен педагог. То може да бъде отнесено към 5 научни области.

2.1. ХАБИЛИТАЦИОНЕН ТРУД – монографията Collocations in Maritime English as Knowledge Items.

Въпреки че кандидатката е „доктор“ и не се нуждае от хабилитационен труд, като следвам добрата стара традиция, монографията, излязла от печат след защитата на дисертацията ѝ, ще приема за хабилитационен труд и ще я разгледам самостоятелно.

Монографията е посветена на много актуалната и съществена в лингвистичната теория и практика (специално за превода и чуждоезиковото обучение) тема за терминологичните колокации. Актуалността произтича от факта, че в последно време различните видове словни комбинации предизвикват все по-голям интерес у лингвистите, но въпреки това се наблюдават много различни, вкл. контрадикторни схващания сред тях, а и липса на подходяща терминология. Теоретичната значимост се дължи на състоянието на

изследванията върху фразеологията, в които все още не са установени и ясно разграничени видовете фразеологични единици. А за практиката е необходима подходяща методика за овладяването на този специфичен структурно-лексикален компонент на езика.

Целта на изследването е именно в този приложен смисъл, който обаче изисква предварително решаване на редица теоретични проблеми, с които авторката успешно се е справила. Срв. колко мащабно и същевременно с конкретна насоченост тя е обосновала основната цел на изследването (да се определят терминологичните модели на познанието в областта на корабоплаването като система за организиране знанията на морските лица в областта на морския английски и разработка на модел за опис на терминологичните колокации в същата област) и го е конкретизирала в изпълнението на 3 изследователски задачи (от които произтичат редица приноси).

Авторката е избрала подходяща методология, основана на комбиниран концептуален и лексикален подход към структуриране на отделните терминологични единици и на терминологията в цялост, чиито елементи следва да се тълкуват като единици на знанието.

Монографията съдържа 110 стр. и се състои от Въведение, 12 глави, Заключение и Библиография.

Основните приноси в труда ще сумирам по следния начин:

1) Основният, обобщено взет принос на труда е, че е създаден модел за съставяне на двуезичен опис на терминологичните колокации в областта на корабоплаването, като са показани теоретично и илюстрирани емпирично възможните концептуални, лексикалносемантични и смесени отношения между тях, както и методите, вкл. и по-конкретните процедури за осъществяването на този многоаспектен опис.

2) Предложени са процедури за автоматично извличане на базовите термини и техните колокации. Програмата Termostat е опростена от авторката, за да служи за нейните цели, т. е. за извличане на кандидат-термините и техните контексти, което дава възможност да се установят терминологичните колокации (срв. колокациите на термина *cable* на с. 66 – 68). Чрез добавка на програмата AntConc се установяват: ключовите думи в контекста; техните позиции в него; подреден списък на кластерите, които се появяват около търсения термин във файловете-цели; генерира се подреден лист от колокаторите, които се появяват близо до търсения термин във файла-цел; списък на ключовите думи; характеристиките на търсената дума.

3) Разработен е разширен модел за определяне на терминологичните модели на знанието в областта на

корабоплаването и поставянето им в онтологична рамка – обща домейнспецифична онтология в по-общирната област на морския английски език и подробна онтология на морските адмиралтейски публикации. Същевременно се определят и критерии за идентифициране на единиците на знанието.

4) Предлага се организирането на колокациите в отделна терминологична сбирка (Inventory) и изработването на общите ѝ параметри, за да се даде достъп до вариантите, преводните еквиваленти на базовите терминологични колокации и техни примерни контексти. Така се фокусира вниманието върху специалните лексикални комбинации на базовите термини с техните типични колокатори.

5) Разгледани са в обобщен (теоретичен) план и с помощта на емпиричен материал двете основни категории на колокациите в областта на корабоплаването:

- определение + термини, даващи типове категории;
- глаголни колокации, даващи категориите процес и дейност.

6) Въз основа на схемата на Х. Сейгър е изработен модел на концептуалните отношения на терминологичните колокации с препозиционална (номинативна, адиективна и причастна) структура, при което е демонстрирано теоретично и с примери как да се описват генеричните, партитивните и комплексните отношения.

7) Въз основа на Обяснителната и Комбинаторната лексикология, и по-специално на т. нар. от И. Мелчук лексикални функции, и като се използва методологията на М. С. Л'ом и С. Баи (Bae) е предложен модел за идентифициране, изучаване и описване на лексикалносемантичните отношения между терминологичните колокации с постпозиционен глаголен и номинативен базов термин.

8) Като комбинира модела на Й. Мейн за структуриране на двуезичен опис на специализираните колокации с модела на Б. Алексиев за структуриране на речниковата статия на английско-български глосар на термините, свързани с *бетон*, П. Вичева предлага модел за английско-български опис на специализираните колокации в книгите по корабоводене. Ценното на този модел е, че дава възможност за включване в статията на разнообразна информация в необходимото количество за нуждите на преводачите и на обучаващите се по английски език в морските дисциплини.

Като оценявам високо този теоретичен труд, същевременно бих искала да направя някои препоръки за бъдещото му реализиране.

При комплексния тип отношения, които авторката описва според Х. Сейгър – би могло да се направи разширение въз основа

на теорията на падежната граматика, което отдавна е прието в нашето терминознание.

Във връзка с използването на модела 'лексикални функции' трябва да отбележа, че в по-нататъшната си работа, вече като кинкретен анализ, авторката ще срещне редица трудности. Още Б. Алексиев изрази определени резерви към него и изработи друг модел в своя труд. Това бих препоръчала и на П. Вичева.

И един технически пропуск – на с. 81 се насочва към Приложение (See Appendix), но такова няма.

Останалите приноси ще бъдат оценявани в 5 раздела. Налага се обаче да подчертая, че това деление е твърде условно, тъй като не са изключение случаите, когато темите се преплитат и помежду си, и с теми от други лингвистични области, и особено с приложни проблеми.

2.2. ТЕРМИНОЛОГИЯ.

1) Чрез съпоставка между структурното и терминологичното значение на термините с форма на словосъчетание – важна съставна част на стандартните морски фрази за комуникация, се установяват признаците и взаимоотношенията между тях, с което се установяват затрудненията в комуникацията – предпоставка за нейната неуспешност. Резултатите и изводите, до които достига П. Вичева, са от съществено значение при обучението на морските специалисти, а също така – за усъвършенстване на реалната морска практика, по-специално доближаването ѝ до нормата (вж. 6 от списъка с публикации).

2) Предложена е класификация на терминологичните колокации, които се срещат в публикациите по корабоводене и обстоятелствата около него. Тя се състои от 4 групи, определени въз основа на тяхната структура и отношенията на зависимост между компонентите им (вж. 5).

3) Установени са типовете полисемия при морските термини, като е наблегнато на двата ѝ типа – концептуална и функционална. Предложени са нови критерии за разграничаване на полисемията и омонимията при неясните и двусмислените значения, срв. тезаурусен критерий; критерий, свързан с развитието на думата и граматичен критерий. Съобразно с контекстите в морския език е разгледан и проблемът за възникването на различни значения в зависимост от контекста (вж. 4).

4) Установена е степента на синонимия между абривиатурите и съответните им разгърнати словосъчетания, както и между различните абривиатури (вж. в: Абривиатури и акроними със синонимно значение в съвременните комуникации на море).

5) Направена е класификация на абривиатурите и акронимите в морската терминология за целите на обучението по морския английски език (вж. 15).

6) Разгледан е многостранно терминът security като единица в морската терминология – значение, дефиниция, български еквиваленти, синоними, но най-голямо внимание е отделено на неговите колокации. Приносно е разграничението на колокациите ship safety и ship security, независимо от синонимността на съставките му safety и security. Изводите са насочени към специализираното англоезично обучение на морските специалисти (вж. 2).

2.3. КОМУНИКАЦИЯ.

1) Поставя много важния за успешността на морските комуникации въпрос за отношението между нормата (т.е. комуникация чрез строго следване на стандартните морски фрази) и реалната комуникация (т.е. с отклонения от нормата, дължащи се на билингвизъм и диглосия, както и на личната езикова и професионална компетентност на участниците в комуникативния акт). Насочва към изграждането на метастратегии за преодоляване на неуспешността. По-специално разглежда една от стратегиите за създаване на съобщения, чрез които се оптимизират морските радиокомуникации – а именно идентификация на референта. Във връзка с него обосновава разработването на 3 метастратегии, а върху тяхната основа дава препоръки за постигане на еднозначност на референта и сигурност на морските комуникации (вж. Начини за оптимизиране на морската комуникация).

2) Направена е съпоставка между стандартните морски фрази, т. е. нормализираната система за комуникация, с реалната комуникация по радиото, при което се откриват основните фактори, които провалят комуникацията. Въз основа на резултатите се предлагат техники за подобряване на морските радиокомуникации, което е съществено за безопасността на мореплаването (вж. 7).

3) От прагматично гледище се установяват типовете нарушения в реалните радиокомуникации на море и се намира обяснение за тях в лингвистичната некомпетентност на участниците (билингвизъм, диглосия, недостатъчно владение на английския език). Върху тази основа се предлагат комуникативни стратегии, на които да бъдат обучавани участниците в комуникативния акт, за да бъде успешно корабоплаването (вж. 9).

4) Въз основа на обща схема, предложена от Б. Георгиев, П. Вичева насочва към множеството лингвистични и екстралингвистични фактори, които оказват влияние върху успешността на морските радиокомуникации, и предлага

предпоставки за разработване на модели на устната морска комуникация, чието приложение в практиката ще помогне за постигане на успешност в радиокомуникацията на море (вж. 8).

5) Прилагат се общите положения, свързани с явлението омонимия при абривиатурите и акронимите в общия английски език, към използваните в съвременните средства за комуникация на море, като се установяват спецификите им (вж. 10).

6) Чрез анализ на политическата реч се установяват лингвистическите средства, с които се постига социален ефект (14).

2.3. СЛОВООБРАЗУВАНЕ.

1) За пръв път в английския език словообразуването се разглежда върху основните принципи на ономаσιологичната теория – обяснява се абривиацията в английския език. Прави се важния за словообразователната теория и практика извод, че тази теория може да се прилага не само в синхронен, но и в диахронен план (вж. 16).

2) Установени са различни типове абривиатури и тяхното развитие в английския език – еферезис; апокоп; синкоп; смесен тип между апокоп и синкоп; телескопичен принцип; акронимия. Анализирани са етапите в развитието им. Направено е сравнение със съвременното състояние на абривиацията (вж. 13).

2.4. ЛЕКСИКОЛОГИЯ.

Чрез съпоставителен анализ на някои български и английски идиоми с ключови думи – военни термини е установено влиянието на военната терминология върху общоупотребимия език – обогатява го с експресивни изрази. Установени са приликите и разликите между двата езика в това отношение (вж. 11).

2.5. МЕТОДИКА НА ЧУЖДООЗИКОВОТО ОБУЧЕНИЕ.

Вж. следващата точка № 3.

№ 3.

Оценка на педагогическата подготовка и дейност на кандидата

Оценката ще бъде направена в 2 раздела – единият, за научно-приложните приноси и другият, за реалната преподавателска дейност.

3.1. Научно-приложни приноси.

1) Учебно пособие „SMCP revisited: A Handbook in Communications at Sea“.

Това е първото учебно пособие, в което върху базата на стандартните морски фрази за комуникация са разработени упражнения за осъществяване на радиокомуникация както при екстремни (бедствия, спешност, безопасност), така и всекидневни ситуации (съобщения и разговори при управление на кораба с пилот на борда). Представени са процедурите и фразите за предаване на приоритетни съобщения по УКВ. Те са добра основа за

усъвършенстване на специализираните умения по английски език на студентите, които се готвят за корабни оператори.

2) Предлага се нов подход със съответни техники (въз основа на анализ на ситуациите и целите, които стоят пред обучаваните) за по-ефективна работа при усвояването на общия английски език в групи с различна степен на владеене на чуждия език (вж. 20).

3) Разработен е интегриран подход при обучението по специализиран английски език във ВВМУ „Н. Й. Вапцаров“. Доказано е, че той отговаря на изискванията за професионална реализация като палубни офицери на обучаваните (вж. 18).

4) Изработени са критерии за избиране и адаптиране на учебни материали, които да се ползват при обучението по морски английски език (вж. 17).

5) Разработен е въпросник и въз основа на него е установено каква е оценката на студентите и курсантите за нуждата им от професионално владеене на морския английски език и каква е мотивацията за това (вж. 3).

6) За пръв път се предлага тест за разбиране на чуждия език, който се предвижда като заключителна проверка на знанията и уменията, придобити в курса по общ английски език от студентите и курсантите. За оценка е взет широк спектър от реални житейски ситуации, които са представени чрез изпълнението на 5 типа езикови умения (вж. 19).

7) Доказва се, че прилагането на мултимедийни продукти за обучението по английски език могат успешно да се съчетават с известните материали, с което се постига по-голяма ефективност на обучението (вж. 12).

3.2. Педагогическа практика.

1) Съставяне на учебни програми – П. Вичева е участвала в съставянето и превеждането на 4 програми. Изработените програми се характеризират с необходимия обхват на материала от съответната морска специалност в лекции и упражнения по английски език. Те са създадени с насоченост към осигуряване на корабоплаването чрез адекватни комуникации на английски език.

2) Учебната й натовареност е в редовно и задочно обучение за степента „бакалавър“ и задочно обучение за степента „магистър“ – с пълна нормативна заетост + извъннормативна заетост.

3) Участия в комисии за държавни изпити по английски език и в провеждане на конкурси за докторанти по английски език – 7.

4) Участия в образователни семинари и курсове за повишаване на професионалната квалификация – 19.

5) Получени признания и отличия за учебната и научноизследователската дейност – 2 (1 в САЩ и 1 в България).

№ 4.

Основни научни и научно-приложни приноси по обобщени групи:

- 1) Формулиране на нова хипотеза – в: I. 1; 7; ст. „Начини за оптимизиране на морската комуникация”.
- 2) Доказване с нови средства на съществуващи научни теории, хипотези и проблеми – в: I. 1; 8; 12; 16.
- 3) Създаване на нови методи и схеми – в: II. 1; 17; 18.
- 4) Получаване и доказване на нови факти – в: I. 1.
- 5) Получаване на потвърдителни факти – в: I. 1.

№ 5.

Конкретната значимост на приносите на кандидатката за науката и практиката. Цитирания.

- 1) Обогатяват лингвистичната теория и практика.
- 2) Обогатяват терминологичната теория и практика.
- 3) Съществено подпомагат обучението по морски английски език и комуникациите по море, с което допринасят за безопасността на корабоплаването.

П. Вичева има цитирания у нас.

Трябва да отбележа, че аз самата съм използвала и цитирала нейните трудове и ще продължа да правя това, тъй като в тях се съдържат постановки и факти, които не могат да се намерят в други трудове.

№ 6.

Приносите са дело на кандидатката.

№ 7.

Критичните си бележки, които са незначителни, съм отбелязала при съответните трудове, за които се отнасят.

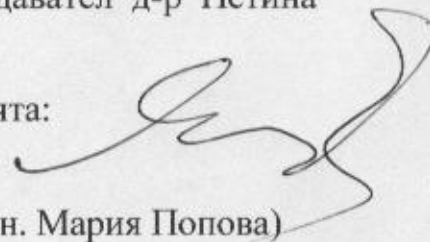
№ 8.

По мое впечатление кандидатката е успешен творчески реализатор, който успешно работи и в колектив.

В заключение ще подчертая, че ст. преп. д-р Петина Вичева се очертава като учен и преподавател със значими приноси в науката и с огромна плодотворна работа за обучението на студентите и курсантите във ВВМУ „Н. Й. Вапцаров“ и не на последно място – за осигуряване на успешната комуникация по море и оттам – за безопасност на корабоплаването.

С пълна убеденост препоръчам на Научното жури и на Академичния съвет на ВВМУ „Н. Й. Вапцаров“ да присъди академичната длъжност „доцент“ на ст. преподавател д-р Петина Валентинова Вичева.

Изготвила рецензията:

15 август 2015 г.

(чл.-кор. проф. д.ф.н. Мария Попова)